

سیر تحول هویت در معماری ایرانی

سروناز حسین رضوی^{۱*}، نیلوفر قهقایی نظام آبادی^۲

۱- پژوهشگر دکتری شهرسازی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد قزوین ، sjhrzavi@yahoo.com
۲- دانشجوی کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد پردیس ، nilloofar.nezamaabadi@gmail.com

چکیده

هویت یک فضا مجموعه ای از نشانه هاست که وجه مشخصه آن از لحاظ فرهنگی و کارکردی برای هر سرزمینی محسوب می شود. در معماری گذشته، طاق، چهارایوانی و حیاط مرکزی و... عناصر هویتی معماری ایران زمین بودند که در حال حاضر رفته رفته به فراموشی سپرده شده و جایگاه خود را هم از نظر طراحی و هم از نظر کارکردی از دست داده اند. هنر ایرانی متأثر از مبانی فکری ایرانی، هنری مفهومی است. اشتراک در مبانی فکری و تلاش برای حفظ و انتقال اصول و معیارهای هویت ایرانی به زبان و بیان هر دوره، موجب پیوستگی هویتی با آثار دوران گذشته شده است؛ اما در دوران معاصر به دلیل نقصان در توجه به جهان بینی جامعه در ایجاد زبان و بیان مشترک گسست هایی در این مسیر ایجاد شده است. مقوله ای به نام هویت سابقه ای به بلندای تاریخ دارد. آن زمان که انسان احساس کرد باید به کیستی و چیستی خود در برابر طبیعت و ماورای آن پاسخ گوید، هویت متولد شد. در پژوهش حاضر به منظور روشن شدن حقیقت مفهوم هویت در روند معماری ایرانی، با روش تحلیلی-توصیفی و با استفاده از مطالعات اسنادی، این مهم مورد بررسی قرار گرفته شده است.

واژه های کلیدی: مفهوم هویت، هویت در معماری، هویت ایرانی، معماری ایرانی، تحول هویت

۱- مقدمه

معماری به رغم تفاوت های اقلیمی و سرزمینی که در شکل آن تاثیر فراوانی گذاشته، از کاخ های ساسانی تا اموی، از مدارس عثمانی تا سلجوقی و کاروانسراهای عباسی و حتی در جزئیات از نقش یک مقرنس تا رنگ شیشه ی ارسی و کوبه ی در، واجد یک ویژگی است که می توان آن را حال و هوا نامید؛ آنچه از جنس آفتاب محل، خاک و نم زمین مکان، در بستر زمان شکل گرفته است. این ویژگی همان چیزی است که در خیابان های لس آنجلس، کوالالامپور و عربستان و... به شما می گوید کجائید، و رای آن که رنگ مو و پوست و چشم آدم ها گویای این تفاوت باشد. این ویژگی که بخش ذاتی چیستی و کیستی محل می باشد، جایگاه معماری را در بیان هویت جامعه تا آنجا می رساند که "معماری به مثابه هویت" امروزه به عنوان یکی از استعاره های اصلی بحث هویت مطرح شده است. [۱]

پرسش از هویت در کشور ما به مدت چهار دهه ذهن مردم، مدیران، هنرمندان و معماران را درگیر کرده است. این پرسش معمولاً در بین مردمان کشورهایی مطرح می شود که دارای پیشینه فرهنگی و تمدنی برجسته در گذشته بوده اند، ولی امروز احساس می کنند از کاروان تمدن جهانی عقب مانده و بیشتر هویت به دلایل متعددی که نبود چارچوب های فکری مناسب، نداشتن تضمین های اجرایی و وجود دستگاه ها و عوامل ذی نفع و ذی نفوذ متعدد از آن جمله اند، هیچگاه به کارکردهای عملی و راهکارهای عینی دست نیافته است. از طرفی بلاتکلیفی در حوزه ی اندیشه، در ارتباط با مسئله هویت منجر به